

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Сорока Лариса Володимирівна

УДК 342.56:35

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ
КОСМІЧНОЇ ДОКТРИНИ УКРАЇНИ**

Спеціальність: 12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Дніпро – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Науково-дослідному інституті публічного права.

Науковий консультант –

доктор юридичних наук, професор,
Лошицький Михайло Васильович,
Науково-дослідний інститут публічного права,
директор

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, доцент
Дрозд Олексій Юрійович,
Національна академія внутрішніх справ,
начальник відділу докторантури та ад'юнктури;

доктор юридичних наук, професор
Манжула Андрій Анатолійович,
Центральноукраїнський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка,
професор кафедри галузевого права та правоохоронної діяльності;

доктор юридичних наук, доцент
Мушенко Віктор Васильович,
Київський національний торговельно-економічний університет,
професор кафедри загальноправових дисциплін.

Захист відбудеться 23 липня 2020 р. о 9.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 08.727.02 у Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ за адресою: 49000, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26.

З дисертацією можна ознайомитися в загальній бібліотеці Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26).

Автореферат розісланий 22 червня 2020 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

І.С. Березняк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Дослідження та використання космосу людьми історично пов'язане з міжнародною та національною безпекою. Визнання космічного простору як стратегічної сфери спонукало держави розробляти спеціалізовані закони та реалізовувати відповідну державну політику, що спрямована на врегулювання космічної діяльності, для зменшення ймовірності виникнення конфліктів. Однак дискусії про баланс між факторами безпеки, економічним розвитком і міжнародним захистом навколишнього середовища, які почалися ще в 1970-х роках, призвели до розуміння того, що розвиток космічної діяльності повинен відповідати викликам сьогодення з урахуванням потреб майбутніх поколінь.

Наразі очевидною є потреба в розробленні та прийнятті нової космічної доктрини України, що стане концептуальною та нормативною основою космічної діяльності, оскільки сьогодні досить складно передбачити те, наскільки ця діяльність буде стійкою, адже, як показали реалії сьогодення (спалах пандемії), світ, при всій його технологічності, не був готовий до такого розвитку подій. Це свідчить про те, що питання забезпечення стійкості всіх систем, зокрема космічної діяльності, є актуальними.

Окрім того, стрімкий розвиток технологій і швидкоплинність процесів, що відбуваються на космічних ринках, вимагають чітких і послідовних кроків, заснованих на реальних можливостях і розумінні власних національних пріоритетів. Світова космічна економіка сьогодні оцінюється приблизно в 400 млрд доларів США, протягом наступних 30-40 років вона виросте втричі. Зазначені дані були опубліковані в аналітичному документі «Космічні дослідження – статистика та факти» у 2019 році, автором яких є Е. Мазареану. І хоча приватний сектор заповнює деякі технологічні прогалини, використовуючи концепцію нетрадиційного підходу щодо ризику для досягнення низької вартості космічних продуктів і послуг, з урахуванням потреби споживачів, сфера космічної діяльності в Україні може досягти сталого розвитку тільки шляхом інституціоналізації космічних програм за допомогою створення ефективної економіко-правової стратегічної дорожньої карти – космічної доктрини. Водночас сучасна космічна доктрина України повинна враховувати, крім попиту та пропозицій, ще й фактори безпеки, інноваційність, інклюзивність, міжнародну кооперацію й екологічність.

Окремим проблемним питанням є популяризація космічної діяльності серед українського суспільства. Як свідчать результати власного соціологічного опитування, 81 % респондентів нічого не відомо про результати космічних проєктів в Україні, водночас про результати реалізації космічних проєктів у світі знають 68 %. Також 75 % опитаних підтверджують необхідність довгострокового стратегічного планування космічної діяльності в Україні, проблема реалізації якого існувала з моменту проголошення її незалежності. Звісно, за означений період Урядом України було враховано

окремі аспекти необхідності тактичного та стратегічного планування забезпечення сталого розвитку космічної діяльності, що стало фундаментом для розробки відповідних концепцій, однак лише декларування адміністративних норм не є гарантією належної та дієвої правореалізації.

Перші спеціалізовані теоретичні положення, які можна вважати підґрунтям для формування нової космічної доктрини України, опубліковано наприкінці ХХ століття. Аналіз їхньої наукової сутності демонструє актуалізацію вивчення таких проблем, як обов'язкове страхування при здійсненні космічної діяльності, безпека космічної діяльності, систематизація космічного законодавства України, утилізація космічного сміття й інші еколого-правові питання. Зазначені наукові пошуки проводилися в рамках роботи Міжнародного центру космічного права, який створили й очолили доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії наук України та Міжнародної академії астронавтики Ю. Шемшученко та доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України, член-кореспондент Міжнародної академії астронавтики Н. Малишева. Під їхнім керівництвом були захищені дисертації та видана низка наукових публікацій. Комплексні дослідження виконували за спеціальностями 12.00.01 – теорія та історія держави й права; історія політичних і правових учень (І. Андрушко «Космічне право: поняття та зміст», Київ, 2006 р.), 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право (В. Семеняка «Цивільно-правове регулювання страхування у сфері космічної діяльності», Київ, 2004 р.), 12.00.06 – земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право (А. Гурова «Правова охорона навколоземного космічного простору від засмічення», Київ, 2019 р.) і 12.00.11 – міжнародне право (С. Негода «Правове регулювання міжнародних комерційних космічних проєктів», Київ, 2000 р.; О. Беглий «Правове регулювання світового ринку космічних послуг і технологій», Київ, 2002 р.; О. Стельмах «Міжнародно-правовий режим безпеки дослідження та використання космічного простору в мирних цілях», Київ, 2016 р.). Водночас не здійснювалося монографічних наукових розробок у зазначеній сфері вченими галузі юридичної науки за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Крім досліджень, що проводилися в Міжнародному центрі космічного права, за роки існування незалежної України практично в жодному закладі вищої освіти чи науково-дослідному інституті комплексних монографічних робіт з космічного права не виконували. Дисертаційну роботу з юридичної галузі, де предметом дослідження виступали окремі аспекти космічної сфери, було виконано в Національному юридичному університеті ім. Ярослава Мудрого Ю. Утко-Масляник «Правові аспекти співробітництва держав-членів Європейського Союзу у космічній сфері» (12.00.11 – міжнародне право, Харків, 2018 р.). Інші роботи виконувалися в галузі «Національна безпека» за спеціальністю 21.06.01 – екологічна безпека (Аль-Тамімі Рахім Касім Насер «Методика комплексної оцінки техногенного забруднення довкілля з

використанням космічних систем спостереження», Київ, 2016 р.; Ламі Діа Джухі Хуссейн «Методика розробки системи мобільного екологічного моніторингу з використанням аерокосмічних технологій», Київ, 2016 р.; Є. Лоза «Удосконалення системи аерокосмічного екологічного моніторингу використанням спектрополяриметрів», Київ, 2017 р.; В. Фролов «Методологічні основи екологічного моніторингу навколоземного космічного простору», Київ, 2017 р.). Зазначені роботи виконувалися для здобуття наукового ступеня кандидата чи доктора технічних наук, а згадані вчені приділяли увагу здебільшого питанням технічного характеру: надання пускових послуг, обробка моніторингової інформації, визначення навігаційних параметрів стаціонарних і рухомих об'єктів тощо.

Відповідно, в жодній з вищевказаних робіт космічна доктрина або космічна діяльність як безпосередній предмет наукового пошуку не знайшли свого відображення. Хоча справедливим буде зазначити, що на формування змісту та постановку завдань цього дослідження мали вплив публікації вітчизняних фахівців з теорії адміністративного права та публічного адміністрування, в яких досліджували окремі аспекти космічної діяльності: Д. Беззубов, В. Галуцько, С. Діденко, Д. Журавльов, О. Зима, І. Костенко, О. Світличний та ін.

Теоретичну базу цього дослідження склали наукові праці з вивчення особливостей адміністративно-правового механізму регулювання суспільно-економічних відносин таких вітчизняних науковців: В. Авер'янов, С. Алфьоров, О. Безпалова, Ю. Битяк, Ю. Гаруст, О. Дрозд, О. Дубенко, В. Заросило, В. Колпаков, В. Курило, Б. Логвиненко, М. Лошицький, А. Манжула, Р. Миронюк, Т. Мінка, В. Мушенок, В. Савіщенко, А. Собакар, О. Юнін та ін. Водночас космічну доктрину як елемент національної безпеки у військовому аспекті досліджували: К. Джонсон, З. Купер, Д. Луптон, Б. Позен, Т. Робертс, Г. Тодд, Р. Фетрелл. Питання щодо всеосяжного проникнення в людське буття космічних технологій і послуг, на тлі якого відбувається космізація суспільного життя, висвітлено у працях В. Афанас'єва, О. Багрова, Ю. Батуріна, В. Вернадського, С. Кричевського, С. Ударцева, О. Урсула, Т. Урсул, К. Ціалковського.

Отже, відсутність комплексних монографічних досліджень у формулюванні «адміністративно-правовий механізм реалізації космічної доктрини України», необхідність забезпечення стійкості космічної діяльності, а також потреба в новій концепційно-сутнісній моделі функціонування космічної галузі, що відповідає викликам сьогодення та враховує потреби майбутніх поколінь, обґрунтовують актуальність дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами. Дослідження відповідає положенням Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», затвердженої Указом Президента України від 12 січня 2015 року, Концепції реалізації державної політики у сфері космічної діяльності на період до 2032 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 березня 2011 року, Стратегії космічної діяльності України на період до

2022 року, затвердженої наказом Державного космічного агентства України від 21 травня 2015 року. Дисертація виконана в Науково-дослідному інституті публічного права в межах науково-дослідної теми «Адміністративно-правове забезпечення космічної діяльності» (державна реєстрація 0120U100754).

Мета і задачі дослідження. *Мета* дисертації полягає в тому, щоб на підставі фундаментального аналізу теоретичних концептуальних засад та адміністративно-правових інструментів виробити нову стратегію розвитку космічної діяльності – Космічну доктрину України, а також надати практичні пропозиції для адміністративно-правового забезпечення її реалізації.

Відповідно до поставленої мети в роботі заплановано вирішити такі *задачі*:

- розкрити генезу концептуальних напрямів розуміння космічної доктрини у філософському та правовому дискурсах;
- сформулювати визначення концепту «космічна доктрина України»;
- здійснити періодизацію становлення та розвитку космічної доктрини України як нормативної формули науково-технічного розвитку держави;
- проаналізувати стан наукової розробки космічної доктрини України;
- розкрити значення керівних принципів забезпечення довгострокової стійкості космічної діяльності;
- визначити адміністративно-правові засади публічного адміністрування сфери космічної діяльності в Україні та сформулювати відповідні дефініції;
- розкрити науково-практичну сутність основних шляхів владно-організаційної діяльності публічної адміністрації у сфері космічної діяльності в Україні;
- з'ясувати юридичну природу державних гарантій забезпечення розвитку космічної діяльності в Україні;
- здійснити компаративістичну характеристику адміністративно-правового забезпечення космічної діяльності;
- окреслити прогресивні принципи та стратегічні напрями нової доктрини лідерства Сполучених Штатів Америки у сфері космічної діяльності для пошуку векторів розвитку аналогічної діяльності в Україні;
- схарактеризувати космічні доктрини Китайської Народної Республіки та Російської Федерації в контексті можливості запозичення кращого досвіду цих країн у досліджуваній сфері Україною;
- розкрити сучасний стан і перспективи розвитку космічної діяльності в умовах її комерціалізації;
- довести необхідність удосконалення вітчизняного адміністративно-правового механізму та схарактеризувати перспективи міжнародної науково-технічної співпраці як провідного фактора розвитку космічної діяльності в Україні;
- додатково обґрунтувати зміст наукового постулату про те, що штучний інтелект – передова технологія та необхідний компонент Космічної доктрини України;
- запропонувати напрям удосконалення космічної діяльності шляхом

розроблення Космічної доктрини України.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають з приводу космічної діяльності в умовах четвертої технологічної революції, сталого та безпечного розвитку світового суспільства.

Предметом дослідження є адміністративно-правовий механізм реалізації космічної доктрини України.

Методи дослідження обрані відповідно до поставленої мети та завдань, з урахуванням визначеного об'єкта та предмета дослідження. У роботі системно використано загальнонаукові та спеціальні методи пізнання суспільно-правових явищ і загальні логічні прийоми (*абстрагування, аналогія, аналіз, узагальнення* тощо). Як загальнонауковий метод був використаний *діалектико-матеріалістичний* метод пізнання об'єктивної дійсності, який дозволив здійснити комплексний науковий аналіз доктринальних положень при виробленні концепту «Космічна доктрина України» (підрозділ 1.1). *Логіко-семантичний* метод був використаний при встановленні логіко-методологічних засад побудови понять «космічна доктрина», «космічна діяльність», «космічна політика», «державні гарантії забезпечення космічної діяльності» та при формулюванні інших авторських теоретичних дефініцій в окресленій сфері (розділи 1-2). Метод *пізнання* використовувався на всіх етапах дослідження (розділи 1-4). *Історичний* метод сприяв дослідженню становлення та розвитку вітчизняної космічної діяльності (підрозділи 1.2, 4.1). Методи *емпіричного дослідження* дали змогу повно й об'єктивно проаналізувати сучасний стан і перспективи розвитку космічної діяльності (підрозділ 4.1). *Компаративістський* метод дозволив провести порівняльний аналіз адміністративно-правового регулювання космічної діяльності в закордонних країнах щодо їхньої сучасної космічної доктрини (розділ 3). Метод *моделювання* дав змогу виробити пропозиції щодо удосконалення космічної діяльності в умовах становлення нової космічної доктрини України (розділ 4). *Програмно-цільові* методи та методи *структуризації* були використані при розробленні стратегічних документів у сфері космічної діяльності, виробленні концепції космічної доктрини України (підрозділ 4.4).

Нормативною базою дослідження є Конституція України, закони України, інші нормативно-правові акти з питань космічної діяльності, що формують законодавство, яке забезпечує адміністративно-правовий механізм реалізації Космічної доктрини України, а також міжнародно-правові акти та законодавство закордонних країн у сфері космічної діяльності.

Емпіричною базою дослідження стали статистичні й аналітичні матеріали: звіт Всесвітньої торгової організації за 2018 рік, звіт Державної корпорації РФ «Роскосмос» за 2018 рік, звіт Президента США щодо комерційної космічної діяльності за 2018 рік, статистичні матеріали та звіти Державного космічного агентства України за 1997-2019 роки, архівні документи, політико-правова публіцистика у засобах масової інформації.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що дисертація є першим комплексним дослідженням, в якому використано новітні

досягнення адміністративного, космічного та міжнародного права, що дозволило по-новому розв'язати наукову проблему адміністративно-правового механізму реалізації Космічної доктрини України. У результаті здійсненого аналізу сформовано низку наукових розробок, висновків, ідей, рекомендацій і пропозицій, відмінних від раніше отриманих результатів, зокрема:

у перше:

– сформовано концепт «космічна доктрина», під яким розуміється низка самостійних категорій, які мають характерні риси, сукупно формують якісно нову юридичну конструкцію з такими елементами: понятійно-категоріальне розуміння правової доктрини в дискурсі наукових знань і юридична природа космічної діяльності, на підставі цього концепту надана дефініція «космічної доктрини України»;

– доведено, що керівні принципи забезпечення довгострокової стійкості космічної діяльності повинні стати нормативною основою нової космічної доктрини України, при виробленні якої необхідно враховувати специфіку космічної діяльності, зокрема те, що вона може мати певні нормативні обмеження, які мають відповідати міжнародним стандартам і визначати роль кожного учасника з урахуванням особливостей його статусу;

– доведено, що публічний вплив на сферу космічної діяльності об'єктивується на трьох рівнях: глобальному, міжнародному та національному. На першому рівні (глобальному) – між усіма інституціями, що здійснюють комерційну космічну діяльність, а саме між міжнародними та національними представниками публічної адміністрації, приватними корпораціями (здійснює глобальний адміністратор); на другому рівні (міжнародному) – в площині інтернаціональних питань, зокрема при запровадженні єдиного правового режиму, однакового для всіх (здійснює ООН та її структурні підрозділи); на третьому рівні (національному) – Україна в особі уповноважених нею представників публічної адміністрації в розгалуженому вигляді уточнює та розширює міжнародні стандарти такої діяльності шляхом створення чи зміни адміністративних норм у космічній галузі;

– обґрунтовано, що компонентом космічної доктрини України як основної форми науково-технічного прогресу є штучний інтелект; для врегулювання інформаційних правовідносин у сфері космічних технологій і штучного інтелекту запропоновано прийняти спеціальний Закон України «Про державні гарантії в умовах цифрового розвитку України», в якому встановити, що виробництво штучного інтелекту та нейросистем має бути ліцензованою діяльністю, здійснюватися під контролем держави, а цифрові інститути не повинні обмежувати природні свободи людини;

– описана генеза космічної доктрини як переосмислення поглядів на роль і призначення права в умовах, пов'язаних з космізацією людського життя, де основним фактором становлення є глобальна наукова революція та зміна парадигми ставлення людства до можливостей освоєння космічного простору;

– запропоновано оновлення моделі вітчизняної космічної діяльності

шляхом прийняття основного стратегічного документа досягнення національних космічних інтересів і розбудови космічної галузі – Космічної доктрини України як складової частини національної стратегії розвитку країни;

удосконалено:

– наявні напрацювання щодо розуміння сутності державної політики розвитку сфери космічної діяльності, яка пов'язана зі стратегічним підходом держави до створення нових можливостей космічної діяльності та є сукупністю механізмів адміністративної діяльності публічної адміністрації, об'єктивованих у цільових космічних програмах, де визначені цілі, завдання, заходи, засоби технологічного оновлення національної економіки для розвитку сучасних космічних технологій і проведення наукових космічних досліджень, ефективного використання космічного потенціалу з метою подальшого освоєння космічного простору на основі пріоритету екологічної безпеки й економічних інтересів України;

– правову систему вітчизняних державних гарантій забезпечення космічної діяльності, що встановлюють порядок визначення відповідності об'єкта космічної діяльності експлуатаційним критеріям (сертифікація, реєстрація, стандартизація), особливості легалізації суб'єктів здійснення космічної діяльності та вимоги до такої господарської діяльності (ліцензування, дозвільна система), забезпечення заходів безпеки й інші правила забезпечення дієвої та прогресивної космічної діяльності (контрольно-наглядова діяльність, страхування тощо);

– наукові положення щодо утвердження засад залучення приватного сектора в національні космічні програми на умовах добросовісної конкуренції, що полягає в публічно-владному стимулюванні державно-приватного партнерства з метою активного освоєння космічного простору, виникнення нових і здешевлення наявних космічних послуг, соціального прогресу України загалом;

– стратегічні підходи щодо розширення міжнародних взаємовідносин на базі науки та техніки, які формують загальну стратегію довготривалої співпраці в космічній галузі, що в перспективі може вивести Україну на новий рівень розвитку, підвищити її конкурентоспроможність на світових ринках;

дістало подальшого розвитку:

– історико-правова природа вітчизняної космічної діяльності як сукупності взаємопов'язаних парадигмальних аспектів (наукових, історичних, політичних, економічних, правових, науково-технічних і технологічних, екологічних закономірностей) підтримки міжсферного балансу у процесі розвитку космічної галузі;

– твердження, що пріоритетним напрямом сучасних наукових досліджень у сфері космічної діяльності є формування нової концепційно-сутнісної основи космічної доктрини України, забезпеченої ефективним адміністративно-правовим механізмом її реалізації;

– положення щодо практик адміністративно-правового забезпечення

космічної діяльності в закордонних країнах, яке передбачає адміністративні дії конкретної публічної адміністрації щодо регулювання здійснення космічної діяльності певною країною чи її представниками у вигляді різних правових засобів, походження та юридичної сили, де виявлено, що в більшості прогресивних країн ліцензування є необхідною мірою для регулювання та нагляду за комерційною космічною діяльністю приватного сектора;

– твердження про орієнтування розвитку космічної діяльності в Україні на практику адміністративно-правового забезпечення космічної галузі США, адміністрація якої систематично розробляє стратегії щодо стимулювання комерційної експансії у космосі шляхом кооперації з приватними структурами через надання урядових грантів, облігацій, субсидій і податкових пільг, прийняття національних нормативно-правових актів, що розширюють потенціал національного комерційного космічного сектора, збільшення державно-приватного партнерства в космічних проєктах;

– компаративістські характерні риси фактичного та юридичного змісту космічної діяльності Китайської Народної Республіки й Російської Федерації як діалектичного запозичення кращих надбань означених країн у розвитку космічної галузі в умовах глобалізації та конкуренції.

Особистий внесок здобувача. Роботу виконано дисертанткою самостійно. Положення та висновки, що викладені в дисертації та складають її наукову новизну, розроблені авторкою особисто. У співавторстві із І. Лопатинською, Л. Корунчак, К. Бабенко, В. Томіной опубліковано наукову статтю «Public Policy and Space Activities: Conceptual Approaches», у якій дисертанткою розроблено загальну концепцію статті, здійснено аналіз сучасних підходів до розуміння категорії «державна політика у сфері космічної діяльності», сформульовано висновки. У співавторстві із К. Курковою опубліковано наукову статтю «Artificial Intelligence and Space Technologies: Legal, Ethical and Technological Issues», у якій дисертантка також розробила загальну концепцію статті, охарактеризувала сучасний стан правового регулювання штучного інтелекту, визначила етичні та правові проблеми використання штучного інтелекту в умовах дотримання основних прав і свобод людини, сформулювала висновки. У співавторстві із О. Рябченко, А. Замригою О. Коротун написана стаття «Statepolicy in the field of energy efficiency» дисертанткою розроблена дефініція «державна політика у сфері енергозберігання», наданні рекомендації щодо внесення змін до законодавства та сформовані висновки. У співавторстві із М. Сокіраном видані тези «Технологический прогрес и права человека», в яких дисертантці належить авторство щодо висвітлення проблем у сфері використання космічних технологій на підставі штучного інтелекту у правоохоронній діяльності. Наукові ідеї та розробки, що належать співавторам, у дисертації не використовувалися. Наукові положення та результати, які виносилися на захист у кандидатській дисертації здобувачки, повторно на захист не виносяться.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що

сформульовані й аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки та пропозиції впроваджено й надалі може бути використано у:

– науково-дослідній сфері – для подальшого вдосконалення теоретичних положень адміністративно-правового механізму реалізації Космічної доктрини України (акт впровадження у науково-дослідну діяльність Науково-дослідного інституту публічного права від 03.03.2020 р.);

– законотворчій діяльності – для вдосконалення чинного законодавства у сфері космічної діяльності. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку пропозицій щодо внесення змін і доповнень до чинного законодавства України, зокрема розроблений стратегічний документ – Космічна доктрина України (довідка Науково-дослідного інституту публічного права від 03.03.2020 р.);

– правозастосовній діяльності – для вдосконалення комерційної космічної діяльності у приватному секторі;

– навчальному процесі – матеріали дисертації використані при підготовці навчальних матеріалів з дисциплін: «Актуальні питання теорії адміністративного права», «Методологія та організація наукових досліджень з основами інтелектуальної власності», «Філософія науки та інновацій», при підготовці відповідних навчальних посібників, конспектів лекцій (акт впровадження у навчальний процес Науково-дослідного інституту публічного права від 03.03.2020 р.).

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення та результати дисертації оприлюднені й обговорені на семи міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах: «Актуальні проблеми національного законодавства» (м. Кропивницький, 18 квітня 2019 р.), «Адміністративне право України: сучасний стан і перспективи розвитку» (м. Київ, 30 травня 2019 р.), «Адміністративно-правові науки: сучасний стан і перспективи розвитку» (м. Київ, 28 жовтня 2019 р.), «Кібербезпека в сучасному світі: актуальні виклики» (м. Одеса, 29 листопада 2019 р.), «Інноваційний розвиток правової науки в умовах модернізації суспільства» (м. Київ, 28 лютого 2020 р.), «Правова система України: сучасні тенденції та фактори розвитку» (м. Запоріжжя, 27-28 березня 2020 р.), «Молодіжна військова наука у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка» (м. Київ, 24 квітня 2020 р.).

Публікації. За результатами дослідження опублікована одноосібна монографія, двадцять одна стаття (чотири з яких – у наукових виданнях інших держав), сім тез доповідей на міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах та три статті, які додатково відображають результати дисертації.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, що містять п'ятнадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 490 сторінок, з яких основного тексту – 374 сторінки. Робота містить список використаних джерел зі 514 найменувань на 57 сторінках, додатки викладено на 35 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено ступінь наукової розробки, зв'язок з науковими програмами, планами, темами, визначено мету, задачі дослідження, методологічні та теоретичні засади, зазначені нормативна й емпірична бази дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення отриманих результатів, наведені дані про апробацію результатів дослідження, відомості про публікації, обсяг і структуру дисертації.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні засади дослідження космічної доктрини України» складається з п'яти підрозділів, у яких розглянуто основні категорії, що використовуються у дослідженні; означено концепт «космічна доктрина»; досліджено генезис і особливості становлення космічної діяльності; проаналізовано основні теоретичні доробки науковців з різних сфер, що досліджували космічну діяльність і космічну доктрину; розкрито міжнародні правила та стандарти у сфері космічної діяльності.

У підрозділі 1.1 «Гене́за концептуальних напрямів розуміння космічної доктрини у філософському й правовому дискурсах» на основі проведеного філософсько-методологічного аналізу космічну доктрину запропоновано досліджувати по-новому – шляхом переосмислення поглядів, пов'язаних з космізацією людського життя. Підставою для виникнення космічної доктрини стало розширення кордонів після виходу людини у космос, що поставило перед науковцями багато питань щодо пізнання природи права як особливого інструменту соціальної інженерії космічної діяльності, який є не тільки регулятором, а й головним механізмом управління при переході цивілізації до сталого майбутнього в умовах всеохоплюючого проникнення космічних технологій і послуг у повсякденне життя людей. Зміна парадигми ставлення людства до можливостей освоєння космічного простору є основним фактором становлення космічної доктрини, адже в результаті глобальної наукової революції (космізації права) цей простір став загальним надбанням всього людства, всі країни світу мають рівне право вільно досліджувати, розвивати та використовувати космічний простір і його небесні тіла, а космічна діяльність в усіх країнах світу повинна сприяти їх економічному розвитку. Прогрес повинен сприяти безпеці, виживанню та розвитку людства, дружній співпраці (кооперації) народів усіх країн. У таких умовах космізація – неминучий процес.

З урахуванням наявних концепцій, поглядів вчених на перехід до нової доктрини глобального та сталого розвитку в умовах тотального проникнення космосу в усі сфери суспільного життя, сформоване авторське бачення терміна «космізація права» як процесу трансформації права, що базується на використанні нових підходів до вироблення цілісної концепції світобудови, уявлення про єдність всього світу та його тісного зв'язку з космосом через створення нових правових стандартів на підставі стійкого, безпечного,

інноваційного й інклюзивного розвитку людства.

У підрозділі 1.2 «Епістемологія концепту «космічна доктрина України» визначено, що епістемологією концепту «космічна доктрина України» є сутнісно-змістовий складник його будови.

Понятійно-категоріальне розуміння правової доктрини за висновками дослідження передбачає: а) сукупність ідей, концепцій, засад, векторів розвитку окремого суспільно значущого юридичного явища чи процесу, організованого в цілісну структуру, яка відповідає вимогам сучасності та передбачає перспективи подальшого вдосконалення, на основі якої (у випадку її законодавчого закріплення) здійснюється регулювальний вплив на коло відповідних суспільних відносин; б) публічно-правову складову космічної доктрини України, яка складається з конституційно-правової, адміністративно-правової, міжнародно-правової та деяких інших. Водночас адміністративно-правова складова правової доктрини обумовлює (створює підґрунтя, пояснює) тенденції розвитку публічно-правових і приватноправових механізмів регулювання суспільних відносин на сучасному етапі розвитку правової системи України; в) доктрину-акт, що санкціонована державою, покликана врегулювати найважливіші суспільні відносини (безпека, освіта, здоров'я населення тощо) та містить стратегічне бачення щодо врегулювання означених сфер і відносин в контексті їхнього сталого розвитку в довгостроковій перспективі.

Доведено, що юридична природа космічної діяльності як елемент епістемологічної складової концепту космічної доктрини України передбачає унікальний вид людської діяльності, який сьогодні впливає практично на всі сфери життя людини, тому, з одного боку, має транснаціональний, глобальний характер, а з іншого – національний та індивідуальний, отже, складається з сукупності інклюзивних ексклюзивних та індивідуальних інтересів; національна космічна діяльність – це не заборонена законом діяльність, яка пов'язана із дослідженням і використанням космічного простору, що здійснюється суб'єктами космічної діяльності, враховує національні та інклюзивні інтереси, з дотриманням міжнародних принципів і стандартів та під державним контролем (наглядом).

З'ясовано, що космічна доктрина може функціонувати як на концептуальному, так і на операційному рівнях, застосовуватися на всіх етапах космічної діяльності (проектування, виробництво, запуск, розгортання супутників, операції зі знешкодження тощо), а також стосуватися суб'єктів різних форм приналежності (міжнародної, національної, приватної).

У підрозділі 1.3 «Історико-правова природа вітчизняної космічної діяльності» здійснено огляд наукових підходів у контексті історико-правового аналізу вітчизняної космічної діяльності, що дозволило не тільки отримати нові наукові знання щодо історії розвитку космічної діяльності, закономірностей її становлення та функціонування, а й дослідити її розвиток у напрямку ефективності та «корисності» для суспільства з одночасною мінімізацією негативних наслідків.

Визначено, що періодизацію становлення космічної доктрини в Україні можна представити у вигляді двох макроетапів: I) oldspace, що має два взаємопов'язаних періоди: перший – умовно з 20-х років ХХ ст., коли Україна перебувала у складі СРСР, і другий – з 60-х років ХХ ст.; II) newspace – з початку ХХІ ст.

Проведено аналіз архівних документів, нормативно-правових актів часів зародження космічної діяльності, відкритих джерел, завдяки чому було визначено, що розвиток вітчизняної космічної діяльності бере початок у радянські часи з наступними характерними ознаками: відсутністю спеціального органу управління; здійснення нормативно-правового регулювання космічної діяльності не на підставі законів, а шляхом прийняття підзаконних нормативно-правових актів (постанов Ради Міністрів СРСР, наказів ЦК КПРС і актів різних міністерств того часу); в різний час ракетобудування й інші види космічної діяльності перебували під керівництвом Міністерства загального машинобудування СРСР, Міністерства оборонної промисловості СРСР, Міністерства оборони СРСР і Ради Міністрів СРСР.

Доведено, що з початку ХХІ ст. космічна діяльність вступає у взаємовідносини з іншими сферами діяльності на різних рівнях (глобальний, міжнародний, національний, місцевий), що відображаються у двох протилежних напрямках: з одного боку, вона взаємодіє з іншими сферами діяльності в усіх її аспектах, а з іншого – конкурує в боротьбі за обсяги ресурсів, що виділяються. Міжнародний космічний контекст швидко змінюється: глобальна конкуренція зростає, нові учасники привносять нові амбіції в космічну діяльність, вона стає все більш комерційною, зростає участь приватного сектора. Основні технологічні інновації, як-от цифровий розвиток, мініатюризація, штучний інтелект або багаторазовий пусковий космічний апарат, порушують традиційні бізнес-моделі в космічному секторі, зменшуючи витрати на доступ і використання простору.

У підрозділі 1.4 «Стан наукової розробки космічної доктрини України» проведений аналіз демонструє факт того, що здебільшого всі наукові доробки у сфері вивчення космічної доктрини України мали фрагментарний характер.

В Україні активне науково-дослідне вивчення проблем космічного права здійснювалося з позиції теорії права, міжнародного й екологічного права або було спеціалізовано звернене до питань екологічної безпеки й екологічного моніторингу та мало технічний нахил (здійснення пускових послуг, обробка моніторингової інформації, визначення навігаційних параметрів стаціонарних і рухомих об'єктів тощо). Водночас комплексні роботи вчених-адміністративістів на теренах вітчизняної юридичної науки відсутні. Зазначене обумовлюється проблематикою сутності космічного права як досить нової галузі, а також тим, що наразі питання правового врегулювання освоєння космічного простору потребують пошуку нових підходів до розв'язання сучасних викликів, які стоять перед сферою космічної діяльності. Відзначено, що ще 10 років тому були здійснені спроби акцентувати увагу суспільства

тавледи на проблемах стратегічного планування розвитку космічної сфери.

Постійний ріст рекомендаційних норм міжнародного космічного права є чинником все більшої кризи міжнародно-правового регулювання космічної діяльності. Відповідно, допоки не сформоване єдине наукове бачення щодо місця та ролі «м'якого права» при розв'язанні проблем розвитку космічної діяльності в Україні, вивчати означений напрям наукового пошуку слід з позиції саме адміністративного права. Під час розгляду питання про джерельну базу аналізованої проблематики варто орієнтуватися, з-поміж іншого, й на праці закордонних авторів: як фахівців юридичної галузі, так і фахівців з філософії, космології, соціології, історії, військової справа, теорії права й держави, публічного адміністрування тощо.

У підрозділі 1.5 «Значення керівних принципів забезпечення довгострокової стійкості космічної діяльності для оновлення Космічної доктрини України» визначено роль оновлення базових принципів освоєння космосу.

Виявлено, що після запуску в космічний простір штучних супутників, виникла об'єктивна необхідність утворення норм міжнародного космічного права, які майже шість десятиліть потому забезпечували правове регулювання дослідження та використання космічного простору. Ці договори за своєю сутністю є нормами й принципами. З 2000-х років у Кометі з використання космічного простору в мирних цілях велася дискусія щодо оновлення основних базових принципів освоєння космосу, адже бурхливий розвиток дослідницької та пізнавальної діяльності космічного простору спонукав міжнародну спільноту до активних дій у площині нормативного врегулювання діяльності держав у цій сфері. Фактично, виникла необхідність прийняття конкретизованих єдиних принципів, що мають стати наднаціональним джерелом космічного права та покласти початок йому як галузевій і науковій течії. Відповідно, нормативна база космічного міжнародного права потребує оновлення, оскільки більше не контролює динаміку космічної діяльності – більшість сучасних питань досі знаходяться поза увагою міжнародного космічного права, адже виходить за межі його предметного поля.

Використовуючи досвід співпраці Європейського космічного агентства з університетськими академічними колами, запропоновано створити в Україні аналогічну платформу з надання критичних навичок, важливих для майбутніх космічних ініціатив у державному та приватному секторах. Метою цієї платформи є розвиток інтерактивної глобальної мережі аспірантів – майбутніх фахівців-управлінців у сфері космічної діяльності на основі міжнародної та регіональної співпраці, а також заохочення до сталого й інноваційного розвитку космосу в мирних цілях.

Розділ 2 «Адміністративно-правові засади реалізації космічної доктрини України» складається з 3 підрозділів, в яких досліджуються основи публічного адміністрування, суб'єкти публічного адміністрування й основні шляхи їхнього владно-організаційного впливу у сфері космічної діяльності, а також виокремлюються основні державні гарантії забезпечення космічної

діяльності в Україні.

У підрозділі 2.1 «Квінтесенція публічного адміністрування сфери космічної діяльності в Україні» зроблений акцент на тому, що категорії «державне регулювання» та «державне управління» використовуються в Законі України від 15 листопада 1996 р. № 502/96-ВР «Про космічну діяльність», однак залишаються не до кінця визначеними, що призводить до різного тлумачення, а відтак – до невизначеності їхньої сутності. Сьогодні більшість науковців стверджують, що зміст цих понять застарілий. З'ясовано, що в контексті вищезазначеного закону державне регулювання й управління використовуються як елементи організаційного впливу публічної адміністрації на соціально-економічні процеси, що полягає у запровадженні комплексу заходів, спрямованих на досягнення соціального й економічного ефекту у сфері космічної діяльності.

Обґрунтована думка, що в досліджуваній площині публічний вплив на сферу космічної діяльності здійснюється за допомогою публічного адміністрування, де регулювання й управління становлять окремий напрям діяльності публічної адміністрації – владно-організаційний, поруч із забезпечувальним, який полягає в гарантуванні з боку держави різних видів державної підтримки (наприклад, використання державно-приватного партнерства для комерціалізації космічної діяльності), охоронним (наприклад, моніторинг стану довкілля в процесі космічної діяльності), захисним (наприклад, реалізація юридичних санкцій за порушення правил здійснення космічної діяльності) тощо.

Доведено, що публічне адміністрування сфери космічної діяльності є беззаперечним обов'язком будь-якої держави, що прагне якнайкраще сформувати цивілізаційну політичну систему всередині країни. Публічною адміністрацією у сфері космічної діяльності є суб'єкти забезпечення публічного інтересу в досліджуваній сфері, які можна розділити на суб'єктів загальної та спеціальної компетенції. До суб'єктів загальної компетенції належать: Міністерство оборони України, Міністерство закордонних справ України, Міністерство освіти й науки України тощо. Зі свого боку суб'єкти спеціальної компетенції у сфері космічної діяльності поділяються на суб'єкти, які забезпечують формування державної політики (Міністерство економічного розвитку і торгівлі України) та ті, які реалізують державну політику (Державне космічне агентство України).

Визначено, що інструментарієм публічного адміністрування космічної діяльності є сукупність адміністративних дій зазначених суб'єктів регулятивного, управлінського, забезпечувального, охоронного, захисного й іншого характеру, що здійснюються щодо до сфери космічної діяльності у вигляді правових засобів різнорідного значення, походження та юридичної сили.

Підрозділ 2.2 «Основні шляхи владно-організаційної діяльності публічної адміністрації у сфері космічної діяльності в Україні» спрямований на розкриття законодавчо визначених окремих шляхів владно-організаційної

діяльності публічної адміністрації у сфері космічної діяльності, що обумовлено важливістю значення такого впливу на досліджувану галузь.

З'ясовано, що означені шляхи виокремлені в рамковому Законі України від 15 листопада 1996 р. № 502/96-ВР «Про космічну діяльність», зокрема: 1) нормативне закріплення принципів і правил космічної діяльності (здійснюється шляхом такої форми адміністративної діяльності публічної адміністрації як видання актів: нормативно-правових і адміністративних); 2) розробка концептуальних основ державної політики космічної галузі – це, по-перше, стратегічний підхід держави до створення нових можливостей космічної діяльності, розвитку сучасних космічних технологій і здійснення наукових космічних досліджень, ефективне використання космічного потенціалу для подальшого освоєння космічного простору на основі пріоритету екологічної безпеки й економічних інтересів України; по-друге, сукупність механізмів адміністративної діяльності публічної адміністрації; по-третє, чинник технологічного оновлення національної економіки; 3) формування національних засад космічної програми – назріла необхідність вибудовування планомірної продуманої космічної стратегії, яка повинна органічно увійти в загальнодержавну стратегію реформування економіки України в бік її інноваційності та сталості; 4) фінансування космічної діяльності, зокрема й залучення інвестицій; 5) підготовка кадрів для космічної сфери – підготовка інженерно-технічних кадрів і підвищення кваліфікації юристів для космічної галузі; 6) державні гарантії забезпечення розвитку космічної діяльності.

Враховуючи великий масив нормативно-правових актів, що регулюють космічну діяльність в Україні, їх розділено на класифікаційні групи, а саме акти, які визначають: 1) правові основи здійснення космічної діяльності в Україні або під її юрисдикцією чи поза її межами; 2) загальні правові основи формування державної політики у сфері космічної діяльності та її здійснення в Україні або під її юрисдикцією чи поза її межами; 3) основні засади реалізації державної політики у сфері космічної діяльності (сучасні; ретроспективні, однак досі чинні); 4) спеціальні основи реалізації окремого напрямку розвитку космічної сфери; 5) процедурні аспекти врегулювання певних різновидів відносин, які виникають у сфері космічної діяльності в Україні (дозвільні, фінансові, трудові, службові, організаційні тощо); 6) засади для реалізації адміністративної діяльності окремих суб'єктів публічної адміністрації в досліджуваній сфері: компетенційно-повноважні; організаційно-правові; 7) стратегічні напрями розвитку сфери космічної діяльності в Україні; 8) домовленості щодо співпраці у сфері космічної діяльності (меморандуми, рамкові угоди, договори про співпрацю тощо); 9) окремі доручення для суб'єктів їхнього виконання.

Доведено, що основними завданнями державної політики в космічній сфері та, відповідно, публічного адміністрування у цій сфері, мають бути: 1) посилення правового захисту інвесторів в Україні; 2) запровадження податкових та інших стимулів для формування пропозицій довгострокового

інвестиційного ресурсу; 3) істотне спрощення процедур видачі документів дозвільного характеру; 4) врегулювання питань ліцензування космічної діяльності; 5) забезпечення посиленого державного контролю за діяльністю недержавних суб'єктів космічної діяльності; 6) захист державних інтересів в умовах міжнародної відповідальності держав за наслідки космічної діяльності суб'єктів, що знаходяться під їхньою юрисдикцією.

У підрозділі 2.3 «Система державних гарантій забезпечення розвитку космічної діяльності в Україні та їхня відповідність міжнародним стандартам і принципам» визначено, що в загальноприйнятому значенні гарантії – це підкріплені нормами права належні умови для забезпечення певних суспільних відносин. У космічній галузі категорія «гарантії» має дещо інше значення, відмінне від юридичних гарантій, оскільки за своєю суттю гарантії в досліджуваній сфері є фактично правилами реалізації космічної діяльності, які забезпечують розв'язання основних проблемних питань в означеній сфері. Доведено, що державними гарантіями забезпечення космічної діяльності є правила її реалізації, які сформовані нормативно-правовими актами в цілісну, взаємозалежну систему, до якої входять такі структурні елементи: сертифікація, реєстрація, стандартизація, ліцензування, дозвільна система, контрольно-наглядова діяльність, страхування. З'ясовано, що сучасна система державних гарантій забезпечення космічної діяльності в Україні потребує реформування.

Обґрунтовано, що процедура видачі дозволів на здійснення космічної діяльності не повинна бути єдиним механізмом легалізації зазначеної діяльності для суб'єктів приватної форми власності, адже вона має адміністративно-інформаційний характер, а дозвільна система космічної діяльності повинна будуватися на простих і зрозумілих адміністративно-правових інструментах. Тому необхідно повернути обов'язкове ліцензування певних видів космічної діяльності, оскільки це – інструментальна складова процесу публічного адміністрування космічної діяльності, що полягає у вчиненні законодавчо визначених і послідовних заходів суб'єктом господарювання для отримання від держави права на здійснення особливого виду господарської діяльності (космічної), внаслідок яких уповноважений орган публічної адміністрації на підставі дотриманих ліцензійних умов видає суб'єкту господарювання спеціальний дозвільний документ – ліцензію, яка дозволяє суб'єкту господарювання здійснювати якісну та безпечну космічну діяльність або надавати послуги в цій сфері.

Розділ 3 «Компаративістичне дослідження космічної доктрини» складається з трьох підрозділів, у яких узагальнена практика адміністративно-правового забезпечення космічної діяльності за кордоном.

У підрозділі 3.1 «Практика адміністративно-правового забезпечення космічної діяльності в закордонних країнах» з'ясовано, що державний контроль і нагляд за космічною діяльністю має важливе значення для захисту громадської безпеки, власності, навколишнього середовища та виконання зобов'язань держави відповідно до міжнародного права. Для підтвердження

тези про те, що механізми адміністративно-правового регулювання (ліцензування, дозвільна система, сертифікація, контрольно-наглядова діяльність тощо) є запорукою сталого інноваційного розвитку космічної діяльності, був проведений аналіз наявних нормативно-правових актів країн-членів ООН, які прийняли закони щодо врегулювання комерційної космічної діяльності. У ході дослідження виявлено, що врегулюванню підлягає низка різноманітних питань, зокрема запуску об'єктів у космос і їхнього повернення з космосу, експлуатація місця запуску або повторного входу й експлуатація космічних об'єктів та управління ними тощо. Доведено, що держави зобов'язуються вирішувати та контролювати діяльність неурядових організацій у космічному просторі, а також встановлюють адміністративно-правові механізми регулювання національної комерційної космічної діяльності.

Виявлено, що більшість країн вимагають від суб'єктів комерційної космічної діяльності, крім отримання дозволу на здійснення такої діяльності, отримати ще й ліцензію на провадження певних видів космічної діяльності. Ліцензії видаються на: разовий запуск (повернення космічного об'єкта) або серію запусків (ліцензія оператора); управління космічним об'єктом; функціонування місць запуску (космодромів). Встановлено, що більшість країн до комерційної космічної діяльності допускають юридичних і фізичних осіб (РФ та Україна допускають лише юридичних осіб).

Доведено, що найбільш дієвим інструментом адміністративно-правового механізму регулювання комерційної космічної діяльності, що відповідає ustalеним міжнародним стандартам нагляду за цією діяльністю, є ліцензування. Тому вважаємо, що в Україні необхідно поновити ліцензування певних видів космічної діяльності, але зробити це максимально просто й зрозуміло, адже надання всіх адміністративних послуг в умовах цифрового розвитку всієї публічної діяльності вимагає від суб'єктів публічної адміністрації наближення національної космічної діяльності до світових стандартів якості.

У підрозділі 3.2 «Формування нової доктрини лідерства Сполучених Штатів Америки у сфері космічної діяльності» з'ясовано, що з початку космічної ери та до кінця 90-х років ХХ століття, стратегічні документи США щодо космічної діяльності носили суто військовий характер. Перша згадка про космічний простір у стратегічних документах США міститься в базовій доктрині Air Force Manual (AFM) 1-2 (1959 року), де вперше словосполучення «повітряна потужність» було замінено на «аерокосмічну потужність». Космічна доктрина США має рівні (стратегічний, тактичний, робочий) і види (службова, спільна, міжнародна). Встановлено, що відмінною рисою національного космічного права США є те, що воно має тенденцію підлаштовуватися під розвиток космічних технологій і геополітичних подій. Після успішного запуску супутника в 1957 році СРСР США усунули юридичну порожнечу у сфері космічної діяльності, яка тоді існувала, шляхом прийняття власного національного законодавства та заохочення світової

спільноти до створення космічного права на міжнародному рівні. Внаслідок цього був прийнятий Національний закон з аеронавтики та дослідження космічного простору США у 1958 році. Відтоді національне космічне право США продовжує активно розвиватися та впливати на міжнародне космічне право.

З'ясовано, що питання розвитку космічної діяльності були основою космічної політики США, яка реалізується за допомогою відповідних програм, що передбачають конкретні адміністративні правила та стандарти. США від початку створення державних механізмів регулювання космічної діяльності не створювали монополії на зазначену діяльність. Приватний сектор завжди розглядався як потенційний партнер в освоєнні космічного простору. Тому можна зробити висновок, що у США юридичними засобами впливу врегульовуються наступні космічні відносини: 1) розробка державної космічної політики та реалізація космічних програм; 2) покращення корисності, продуктивності, швидкості, безпеки й ефективності авіаційних і космічних апаратів; 3) розроблення й експлуатація транспортних засобів, здатних переносити інструменти, обладнання, матеріали та живі організми; 4) проведення довгострокових досліджень для аеронавігаційної та космічної діяльності в мирних і наукових цілях; 5) розвиток комерційних можливостей, пошук і заохочення комерційного використання космічного простору (встановлення правових засад для космічної торгівлі, перевезень, управління комерціалізацією космосу); 6) здійснення асигнувань і застосування заохочувальних заходів (нагород, грантів на навчання, надання стипендій); 7) ліцензування й страхування космічної діяльності; 8) забезпечення безпеки й охорони здоров'я; 9) розроблення та реалізація політики дистанційного зондування Землі; 10) міжвідомча координація цивільної та військової адміністрації; 11) співпраця США з іншими країнами й організаціями в цій сфері тощо.

Доведено, що нова доктрина США супроводжується прийняттям і нових законодавчих актів, що насамперед стосуються космічних програм США. 20 грудня 2019 року Президент Д. Трамп підписав «Акт про витрати на національну оборону у 2020 році», яким офіційно створив Космічні сили США та затвердив обсяги фінансування на початок програми «Артеміда». Крім зазначеного, кілька президентських космічних директив, виданих чинною адміністрацією, серед інших ініціатив закликали федеральний уряд створити систему управління космічною діяльністю під керівництвом Департаменту комерції США. Вони мають забезпечити сприятливий для комерції клімат щодо управління все більш перевантаженим космічним середовищем. Тобто американський уряд планує бути лідером в освоєнні космічного простору, але з мінімальними витратами з державного бюджету шляхом залучення громадськості та приватного сектора. Нова доктрина США щодо космічних програм робить акцент на державно-приватному партнерстві та збільшення американської присутності у космічному просторі.

У підрозділі 3.3 «Окремі аспекти космічних доктрин Китайської

Народної Республіки й Російської Федерації» визначено особливості космічних доктрин зазначених країн.

З'ясовано, що Уряд КНР вносить космічну галузь до загальної стратегії розвитку країни. Здійснено періодизацію програмного забезпечення розвитку космічної галузі, яка складається з чотирьох основних періодів: 1) 1956-1966 роки; 2) 1966-1976 роки; 3) 1977-1986 роки; 4) 1986 рік і до сьогодні, який умовно також поділений на етапи: а) 1986-2000 роки; б) 2000-2011 роки; в) 2011-2016 роки; г) 2016-2021 роки.

За останні 60 років, з моменту створення космічної промисловості, КНР досягла значних успіхів у цій області, включно з розробкою ракет і штучних супутників, реалізацією пілотованих космічних польотів і місячних зондів. Це відкрило шлях для самостійності космічної промисловості КНР, впровадження інновацій. Доведено, що космічна доктрина КНР базується на принципах інноваційного, скоординованого, мирного та відкритого розвитку. Для реалізації прийнятих планів, починаючи з 2018 року Уряд КНР реалізував низку важливих заходів, серед яких: зниження навантаження на підприємства, зменшення податкових пільг і бюджетних витрат, скорочення адміністративних, дозвільних документацій, надання підприємствам «єдиного сервісу» для зниження витрат корпоративної системи, мінімізація корупційних механізмів і забезпечення максимально зручного адміністрування для бізнесу. Публічна адміністрація, що регулює космічну діяльність КНР, представлена Китайською національною космічною адміністрацією (CNSA) та Державною адміністрацією науки, технологій, промисловості з питань національної оборони (SASTIND).

З'ясовано, що у РФ, на відміну від КНР, регулювання космічної діяльності здійснюється на підставі спеціалізованого Закону. Юридичні засоби впливу на космічні відносини в РФ застосовують президент, парламент і федеральні органи виконавчої влади з питань оборони. Особливим суб'єктом впливу є Державна корпорація «Роскосмос», яка є адміністративним органом, що відповідає за реалізацію Федеральних космічних програм і керує космічною діяльністю в РФ. Доведено, що сучасний стан космічної діяльності РФ не відповідає сталому розвитку та в умовах запровадження санкцій заходиться в кризовому становище.

Розділ 4 «Стратегічні напрями вдосконалення космічної діяльності України в умовах становлення нової космічної доктрини» складається з чотирьох підрозділів, у яких на основі проведеного аналізу космічної діяльності як України, так і інших країн, надаються практичні рекомендації щодо вдосконалення адміністративно-правового механізму реалізації Космічної доктрини України.

У підрозділі 4.1 «Сучасний стан і перспективи розвитку космічної діяльності в умовах її комерціалізації» доведено, що найбільш привабливою сферою космічної діяльності для бізнесу є супутникові технології, які використовуються в телекомунікації, дистанційному зондуванні та навігації. Наступна сфера, яка цікавить «космічних» гравців, це видобуток космічних

ресурсів. Сьогодні ця діяльність не врегульована міжнародними нормами, тому деякі країни (США, Люксембург тощо) почали її регламентувати національним законодавством, враховуючи насамперед власні національні інтереси.

Доведено, що проблемою, яка може вплинути на розвиток комерційної космічної діяльності, є відсутність глобального адміністративного органу, адже для вирішення спорів традиційний механізм, який існує в рамках ООН, не здається достатнім або доцільним. У такій критичній ситуації може бути застосована концепція глобального адміністративного права – поєднання правових норм, принципів та інституційних правил, що застосовуються в процесі адміністрування, яке пов'язане не лише з національним правом і структурами політичної влади, а й з різними міжнародними інституціями, зокрема й з глобальними комерційними структурами. Обґрунтована теза, що створення та наділення глобального адміністратора в комерційній космічній діяльності нормотворчими повноваженнями, наприклад, пов'язаними з наданням дозвільних документів на розробку корисних копалин у космічному просторі, квотування такої діяльності, дозволить знизити супротив космічних держав до його утворення та щодо запровадження глобального регулювання, якщо інші повноваження, як-от реєстрація суб'єктів комерційної космічної діяльності, запровадження митних правил і тарифів на видобуток або іншу комерційну діяльність, залишаться в юрисдикції країн і будуть врегульовуватися національним законодавством.

З'ясовано, що в Україні космічна діяльність знаходиться у стадії стагнації. Прийняті новели космічного законодавства щодо демонополізації національної космічної діяльності створюють умови для інвестиційної привабливості галузі, але детальний аналіз законодавчих змін показав, що глибокої та серйозної фахової оцінки розроблених космічних норм, їхньої відповідності основним принципам доцільності й адекватності державної регуляторної політики у сфері провадження космічної діяльності не здійснювалося. Адміністративно-правові механізми космічної діяльності (інститут ліцензування скасований, натомість введений декларативний порядок) складні й незрозумілі, тому не створюють сприятливих умов для ведення комерційної діяльності в зазначеній сфері. На підставі проведеного аналізу надані рекомендації щодо реформування космічної діяльності в напрямі її привабливості для інвесторів і розвитку комерційної космічної складової.

У підрозділі 4.2 «Міжнародна науково-технічна співпраця як провідний фактор розвитку космічної діяльності» проаналізовано звіти Всесвітньої організації інтелектуальної власності та зроблений висновок, що у світі є два економічних лідери: Китай і США. Домінантна в цих країнах модель «відкритих» інновацій через ефективну систему патентування стала дієвою платформою для технологічної співпраці. Доведено, що Україна має перспективи стати країною з висококонкурентною інноваційною та сталою економікою, якщо буде використовувати наявні можливості (людські,

природні ресурси, вдале географічне розташування тощо), а також прискорить процес комерціалізації інтелектуальної власності в середньостроковому та довгостроковому періодах. З'ясовано, що становлення міжнародної науково-технічної співпраці в космічній сфері як одній з форм міжнародних економіко-правових відносин відбувається на тлі глобалізаційних процесів, формування «ринку знань» та інноваційних технологій.

На основі аналізу українсько-китайських відносин у сфері науково-технічної співпраці в космічній діяльності можна зробити висновок про перспективність таких відносин, оскільки вони мають історичні передумови для подальшого плідного розвитку: близькість позицій обох країн у розв'язанні ключових проблем сучасного політичного розвитку (зменшити вплив Росії та США, бути повноправними членами «Космічного клубу» та брати участь у спільних міжнародних проєктах тощо); відсутність гострих проблем у двосторонніх відносинах; прагнення інтеграції у світову економіко-правову спільноту через розвиток інноваційної економіки, зокрема космічної галузі; можливість спільного використання ресурсів (для України становлять інтерес китайські інвестиційні ресурси, а для Китаю – наукові та людські ресурси України).

З огляду на вигоди міжнародної науково-технічної співпраці та наявні напрями співпраці, запропоновані стратегічні підходи щодо розширення взаємовідносин у космічній галузі з дотриманням національних космічних інтересів України.

У підрозділі 4.3 «Штучний інтелект – передова технологія та необхідний компонент Космічної доктрини України» доведено, що широке використання і залежність від технологій та процесів, пов'язаних зі штучним інтелектом і космічними технологіями, які можуть автономно виконувати різні функції в таких областях, як космос, де умови є ворожими та небезпечними для життя людини, може призвести до складних правових проблем нашого часу. Штучний інтелект розроблявся для полегшення обробки великих обсягів даних шляхом самонавчання та здатністю адаптуватися до різних обставин. Такі властивості штучного інтелекту ставлять перед людством різні етичні, політичні та юридичні питання, що виникають у зв'язку з його використанням для наукових, комерційних і потенційно стратегічних цілей як на Землі, так і в космічному просторі. Технології штучного інтелекту сьогодні інтенсивно розвиваються, зокрема через розвиток технологій стійких нейронних мереж та інфраструктур хмарних обчислень, ентропійного управління тощо. В усьому світі представники влади, промисловості, вчені та громадянське суспільство обговорюють, як встановити необхідні нормативно-правові рамки, використовуючи етичні та технічні підходи.

З'ясовано, що станом на початок 2020 року нормативно-правове регулювання використання штучного інтелекту в Україні відсутнє, не було прийнято жодного нормативно-правового акта з означеного питання. Доведено, що штучний інтелект є основною формою науково-технологічного

прогресу й основним компонентом Космічної доктрини України. Він може принести значні соціальні вигоди, однак його розвиток створює етичні проблеми й соціальні ризики. Різні державні й приватні зацікавлені сторони, а також політики на місцевому, національному й міжнародному рівнях зобов'язані забезпечити сумісність розробки й розгортання штучного інтелекту із захистом та реалізацією основних людських прав і свобод.

У підрозділі 4.4 «Космічна доктрина України як основний стратегічний документ досягнення національних інтересів і розбудови космічної галузі» запропоновано структуру й основні елементи означеного документа.

Обґрунтовано, що відсутність законодавчого закріплення національних космічних інтересів в Україні не дає можливості розвиватися космічній галузі в довгостроковій перспективі в напрямі сталого розвитку. Для розроблення Космічної доктрини України необхідно, щоб представники Уряду спільно з фахівцями космічної галузі та науковцями доклали спільних зусиль для оптимізації та просування загальної національної космічної ідеї та стратегії. Доведено, що ключова роль Уряду України полягає в проведенні продуманої інвестиційної, політичної та регуляторної політики з метою розвитку основних можливостей і технологій космічної галузі для забезпечення позитивних результатів у майбутньому. Різні галузі економіки повинні взяти на себе зобов'язання інвестувати в науку та технології, щоб сприяти національній космічній діяльності як ключовому елементу загальнонаціональної стратегії розвитку України.

На основі досвіду провідних космічних країн, які системно протягом всього періоду існування космічної діяльності розробляли та модернізували космічні доктрини, запропоновано структуру Космічної доктрини України. Зазначена доктрина має три рівні: спочатку приймається базова Космічна доктрина, потім, на її основі, – стратегічна, а далі – тактична (операційна). У базовій Космічній доктрині визначаються найбільш фундаментальні стратегічні основні положення, що на підставі довгострокового стійкого інноваційного розвитку космічної діяльності з її орієнтуванням на споживача дасть вектор руху та шляхи її використання в майбутньому. Стратегічні, тактичні й операційні доктрини повинні прийматися на підставі базової. Базова Космічна доктрина України повинна відповідати трьом основним критеріям: бути утилітарною, соціально орієнтованою та відповідати сучасним світоглядним змінам. Ці критерії знаходять свою конкретизацію при розробленні стратегій інших рівнів.

Доведено, що цілісне розуміння цінностей космічних можливостей не тільки для оборони, а й для загального національного добробуту, дасть можливість встановлення чіткої позиції щодо питання стратегічного розвитку космічної діяльності та згуртування української нації навколо ідеї життя в космосі з метою сталого, інноваційного та безпечного розвитку української нації на Землі за допомогою космічних технологій, продуктів і послуг.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведене теоретичне узагальнення та нове вирішення наукової проблеми щодо вдосконалення адміністративно-правового механізму реалізації космічної доктрини України. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень та висновків. Основні з них такі:

1. З'ясовано, що у філософському й правовому дискурсі генеза космічної доктрини обумовлена зміною парадигми на підставі глобальної наукової революції – космізації права, тобто глобального, загальнолюдського процесу, який нерозривно пов'язаний з космічними технологіями, продуктами, послугами та космічними факторами. Сформовано два вектори загального характеру, що мають відношення до початку процесу космізації права, переходу на новий рівень державності: процес регулювання може розвиватися або спонтанно, або планомірно та цілеспрямовано. При об'єднанні цих двох векторів у державному управлінні, регулюванні, плануванні та контролі може бути забезпечений, як всьому людству, так і окремій країні, гармонійний перехід на новий рівень свого розвитку та створення нової космічної доктрини.

2. Сформовано визначення концепту «космічна доктрина України» як сукупності науково обґрунтованих стратегічних напрямів і політики довготривалого, сталого, інноваційного й інклюзивного розвитку сфери космічної діяльності з урахуванням національних інтересів України як космічної держави. Аналізований концепт має подвійну юридичну природу: по-перше, є суто теоретичним надбанням юридичної науки, яке об'єктивоване у вигляді конкретного її напрямку; по-друге, є повноцінним джерелом права, оформленим відповідним чином.

3. Здійснена періодизація становлення космічної доктрини в Україні на підставі узагальнення історико-правового розвитку космічної діяльності, яка складається з двох макроетапів: перший – *olds race* (перша чверть ХХ ст. – початок ХХІ ст.), що характеризується екстенсивним розвитком космічної діяльності (з'являються перші нормативно-правові акти й адміністративні органи, що покликані врегульовувати сферу космічної діяльності, яка має характер безмежної експансії космічного простору, витрачаються надресурси, існує державна монополія на космічну діяльність); другий – *news race* (початок ХХІ ст.), для якого характерна державна демонополізація космічної діяльності та створення умов для переходу до нового сталого розвитку, який забезпечується шляхом взаємодії всіх сил і чинників, що пов'язані з глобалізацією, космізацією, інноваційністю, інклюзивністю, відкритістю, безпечністю, екологічністю, а також шляхом використання нових технологій і процесів (бережлива економіка, роботизація, штучний інтелект, мініатюризація тощо).

4. Доведено, що на теренах адміністративно-правової науки всі дослідження, які побічно чи суміжно спрямовані на вивчення космічної

доктрини, виконувалися з акцентом на військове призначення та не враховували її значення для стійкого інклюзивного й інноваційного розвитку космічної діяльності. Попри увагу до адміністративно-правового регулювання космічної галузі з боку вчених-адміністративістів і вчених з інших галузей права й управління, необхідність дослідження адміністративно-правового механізму реалізації космічної доктрини є актуальною.

5. Розкрито, що прийняття узгоджених керівних принципів забезпечення довгострокового стійкого розвитку космічної діяльності покликано підтримувати розвиток національних і міжнародних практик, рамок безпеки для ведення космічної діяльності та забезпечувати їхню гнучкість в адаптації до конкретних національних обставин. Доведено, що «стійкість» космічної діяльності повинна містити не лише технічну складову, а й політичну волю, та враховувати п'ять правових елементів сталого розвитку: принцип рівності та рівності між поколіннями, невиснажливого використання, інтеграції (кооперації) й освоєння космічного простору в мирних цілях, оскільки всі вони тісно пов'язані між собою та із вже наявними міжнародними стандартами космічної діяльності. Стверджується, що механізми регіональної співпраці можуть підтримувати розробку регіональної космічної політики, просторової інфраструктури даних і створення політичного консенсусу для ініціатив розвитку, орієнтованих на космос.

6. Під публічним адмініструванням сфери космічної діяльності в Україні запропоновано розуміти різновиди організаційного владного, забезпечувального, охоронного й іншого впливу публічної адміністрації на соціально-економічні процеси, що полягають у запровадженні комплексу заходів, спрямованих на: 1) забезпечення нових можливостей космічної діяльності; 2) розвиток сучасних космічних технологій і здійснення наукових космічних досліджень; 3) ефективне використання космічного потенціалу з метою подальшого освоєння космічного простору на основі пріоритету екологічної безпеки й економічних інтересів; 4) формування системи цільово орієнтованої діяльності суб'єктів реалізації космічних програм; 5) забезпечення технологічного оновлення національної економіки.

7. Доведено, що основні шляхи владно-організаційної діяльності публічної адміністрації у сфері космічної діяльності в Україні є законодавчо визначеними концептуальними основами, нормативними засадами, процедурними аспектами врегулювання певних різновидів відносин, які виникають у космічній галузі, об'єктивізація яких виявляється в репрезентації практичного прояву цілей і завдань космічної доктрини як стратегічного напрямку сталого й інноваційного розвитку економіки країни. Виявлено, що сучасні світові тенденції комерціалізації зумовили перед суб'єктами публічного адміністрування космічної галузі необхідність розв'язання наступних питань: забезпечення державного контролю за діяльністю приватних суб'єктів космічної діяльності, встановлення прозорих правил для всіх суб'єктів космічної діяльності, відстоювання національних космічних інтересів.

8. Під час аналізу та розкриття юридичної природи вітчизняних гарантій забезпечення космічної діяльності, з'ясовано, що: 1) сертифікація, стандартизація космічної діяльності та реєстрація космічних об'єктів – це три взаємозалежні процеси, які комплексно встановлюють правовий зв'язок держави з суб'єктами реалізації космічної діяльності для правового контролю за космічною діяльністю та для забезпечення якісної, безпечної та прогресивної космічної діяльності в Україні, що відповідає міжнародним і національним стандартам; 2) дозвольно-ліцензійна система космічної діяльності – це складова адміністративно-правового механізму забезпечення космічної діяльності, що полягає у вчиненні уповноваженими органами законодавчо визначеної владно-розпорядчої й організаційно-публічної діяльності щодо видачі документа дозвольного характеру на здійснення законодавчо встановлених окремих видів космічної діяльності та здійснення космічної діяльності суб'єктами господарювання приватної форми власності; 3) контрольно-наглядова функція держави у сфері космічної діяльності – це комплекс правових, організаційних, інформаційно-інспекційних заходів, що проводяться уповноваженими органами влади, щодо виявлення, припинення та запобігання порушень правил здійснення суб'єктами господарювання космічної діяльності для забезпечення якісної, безпечної космічної діяльності, захисту інтересів осіб, суспільства та держави, безпеки навколишнього природного середовища; 4) страхування космічної діяльності – це правовідносини щодо захисту майнових інтересів окремих фізичних та юридичних осіб, суспільства чи держави, які виникають між особами (сторонами) на підставі договору страхування в разі настання певних страхових випадків під час здійснення космічної діяльності, що декларуються у встановленому законом порядку, і в результаті яких здійснюється сплата страхових платежів.

9. Проведена компаративістична характеристика адміністративно-правового забезпечення космічної діяльності, в результаті якої з'ясовано: 1) національне космічне законодавство може міститися в єдиному законодавчому акті (наприклад, як у Королівстві Бельгія, Федеративній Республіці Бразилія, Республіці Чилі тощо) або в комбінації національних нормативно-правових актів (як-от в Аргентинській Республіці, Республіці Австрія, Канаді, Французькій Республіці тощо); 2) деякі країни регулюють космічну діяльність на рівні підзаконних нормативно-правових актів (наприклад, Китайська Народна Республіка, Республіка Індія); 3) деякі держави адаптували свої національні правові рамки відповідно до конкретних потреб і практичних міркувань щодо масштабів проведеної космічної діяльності та ступеня участі комерційного сектора (до прикладу, Сполучені Штати Америки, Російська Федерація, Велике Герцогство Люксембург тощо).

10. Виявлено, що криза 2000-х років призвела до переосмислення, реформування космічних програм і космічної політики та розроблення нової космічної доктрини лідерства США, основними принципами якої стали: скорочення пілотованих проєктів і надання переваги автоматичним польотам; перерозподіл сфер відповідальності між НАСА та приватним комерційним

сектором; відповідальність федерального сектора за розроблення стратегічних напрямів державної політики, підтримку фундаментальних досліджень космосу; відповідальність приватного сектора за пілотовані польоти та науково-практичне використання земної орбіти; заохочення на сучасному етапі федеральним урядом США політики, що вимагає загальнонаціонального акценту на створення робочих місць, пов'язаних із космічною діяльністю, а не на гонитві за лідерством відповідно до старих стандартів; зменшення бюджетних витрат і збільшення державно-приватного партнерства у космічних проєктах; систематична розробка адміністрацією США стратегії стимулювання комерційної експансії у космосі шляхом кооперації з приватними структурами через надання урядових грантів, облігацій, субсидій і податкових пільг; приймання національних нормативно-правових актів, які розширюють потенціал національного комерційного космічного сектора; визнання з боку США того, що в наступні п'ятдесят років космос стане головним двигуном їхньої національної політичної, економічної та військової сили.

11. Обґрунтовано, що в конкурентній боротьбі за вплив у сфері космічної діяльності РФ випереджає КНР у юридичному аспекті, оскільки врегульовує космічну діяльність законодавчими актами та має спеціалізований орган публічної адміністрації. А в КНР нормативно-правова база, що регулює космічну діяльність, складається лише з підзаконних актів (постанов Уряду КНР). Однак КНР, поставивши в основу нової космічної доктрини тріаду принципів «інноваційність – інклюзивність – кооперація», фактично випередила РФ у розвитку космічної діяльності.

З'ясовано, що КНР і РФ притаманна певна схожість механізмів державного регулювання космічної діяльності, що характеризується застосуванням реєстраційних і ліцензійних процедур; експертними й ухвалювальними заходами; вивченням і формуванням політики та правил у космічній галузі, реалізацією програм і планів її розвитку; організацією та реалізацією великих космічних проєктів і програм; наглядом за цивільними космічними науково-дослідними проєктами; управлінням міжнародними космічними обмінами та співпрацею.

12. Доведено, що внаслідок багатополлярності світу та того, що багато держав і недержавних суб'єктів беруть активну участь у комерційній космічній діяльності, конкурентні інтереси стали більш різноманітними. Швидкий розвиток комерціалізації космосу призвів до децентралізованого процесу космічного законодавства. По-перше, ООН вже не єдина платформа для прийняття космічних законів – інші міжнародні організації все частіше перебувають у законотворчому процесі. По-друге, законодавство має форми як жорсткого, так і м'якого права. Зрештою, міжнародне космічне законодавство активно підтримується та доповнюється національним космічним законодавством, яке здебільшого має характер адміністративно-правових законів.

З'ясовано, що на сучасному етапі в Україні сповільнився розвиток космічної діяльності. Зазначеному деструктивному процесу передувала низка причин: 1) відсутність у керівництва країни чіткого розуміння місця та ролі

космічної індустрії та космічної діяльності в економічній системі держави, що призвело до фрагментарного розв'язання поточних проблем космічної галузі; 2) недостатнє фінансування прийнятих державних космічних програм, відсутність організаційно-правових умов для залучення інших джерел інвестицій; 3) вузькопрофільне застосування виробленої космічної продукції, відсутність її комерціалізації або включення до структури інших національних систем для розв'язання соціально-економічних питань; 4) невідповідність технологічних процесів сучасним вимогам і їхня виробнича залежність від Росії та її ринку збуту; 5) відсутність власного космодрому та розгалуженої космічної інфраструктури; 6) тривала державна монополія на космічну діяльність (навіть з урахуванням законодавчих змін і допуском до зазначеної діяльності приватних осіб, фізичні особи не є суб'єктами космічної діяльності); 7) відсутність космічно-правової ідеології, роз'яснювальної роботи серед населення щодо значення розвитку космічної галузі; 8) використання неефективних адміністративно-правових механізмів щодо регулювання й управління космічною діяльністю; 9) відсутність чіткого розподілу повноважень між суб'єктами публічного адміністрування космічної діяльності; 10) правові прогалини у забезпеченні космічною продукцією та послугами сектора оборони в інтересах національної безпеки.

13. Доведено, що міжнародна науково-технічна співпраця стає все більш важливою й ефективною формою сучасних міжнародних відносин у сфері космічної діяльності. Без співпраці у створенні високотехнологічних продуктів у такій ресурсозатратній сфері, як космічна, жодна країна, незалежно від того, наскільки значним є її потенціал у галузі науки та техніки, не може повністю задовольнити свої потреби для виробництва всього спектру наукової продукції, який постійно видозмінюється та поліпшується. Ті держави, які вкладають кошти в розвиток освіти, інновацій, у наукові дослідження та стимулюють їхню комерціалізацію, показують найкращі результати свого економічного розвитку (КНР, США, Японія тощо).

14. Доведено, що виробництво штучного інтелекту та нейросистем має бути ліцензованим і здійснюватися під контролем держави, а цифрові інститути не повинні обмежувати природні свободи людини. Запропоновано при розробці космічної доктрини України врахувати низку чинників підтримки балансу між природними правами та свободами людини; атеїстичними, релігійними підходами; цифровими правомочностями суб'єктів права, цифровими інститутами держави та суспільства, які повинні виступати гарантією природних прав, але не навпаки.

15. Запропоновано прийняти основний національно-стратегічний документ здійснення космічної діяльності в Україні – Космічну доктрину України як космічної держави. Доведено, що Космічна доктрина України є основою для розроблення нормативно-правових актів і керівних документів з питань космічної діяльності. Розроблено структуру та рівні (базовий, стратегічний, тактичний (операційний)) Космічної доктрини України. Обґрунтовано, що при реалізації Космічної доктрини України як основного

стратегічного документа необхідно враховувати як національні космічні інтереси, так і особливості сучасної міжнародної космічної діяльності щодо: зміни парадигми космічної діяльності від ідеї космічного лідерства до пріоритетів сталого розвитку й орієнтації на споживача; використання космічних технологій у поєднанні зі штучним інтелектом й іншими інформаційними технологіями як четвертої технологічної революції; застосування штучного інтелекту, інших інноваційних та інформаційних технологій у космічній діяльності; вироблення нового підходу до розробки універсальних цілей сталого розвитку держави – підходу використання можливостей космічної галузі.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковано основні результати дисертації:

Монографії:

Сорока Л. В. «Адміністративно-правовий механізм реалізації космічної доктрини України: теорія і практика». Київ: ФОП Чалчинська Н. В., 2020. 395 с.

Статті у періодичних фахових виданнях України:

1. Сорока Л. В. Публічне адміністрування промислової політики Європейського космічного агентства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2015. Випуск 33. Ч. 2. Т. 3. С. 184-189.

2. Сорока Л. В. Вплив корупції на економіку країни та розвиток космічної діяльності. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія «Право»*. 2015. В. 1. Ч. 1. С. 118-124.

3. Сорока Л. В. Роль національних норм космічного законодавства у врегулюванні космічної діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2016. Випуск 40. Т. 3. С. 155-160.

4. Сорока Л. В. Міжнародно-правове регулювання космічної діяльності. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. Випуск 1. (16). С. 330-333.

5. Сорока Л. В. Поняття «державного регулювання» і «державного управління» космічною діяльністю та їх розмежування. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. № 4. С. 193-199.

6. Сорока Л. В. Правовые основы и возможные риски использования искусственного интеллекта и космических технологий. *Право і суспільство*. 2019. № 6. С. 209-215.

7. Сорока Л. В. Двусторонние отношения между Украиной и Китаем в космической сфере. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. Спецвипуск. Т. 2. С. 133-135.

8. Сорока Л. В. Ліцензування космічної діяльності США. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 6. С. 335-337. URL: http://www.pap.in.ua/6_2019/88.pdf.
9. Сорока Л. В. Формування нової політики лідерства США у космічній діяльності. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 4 – 2. С. 81-83.
10. Сорока Л. В. Космізація права. *Наукові записки. Серія : Право*. 2019. Випуск 6. Спецвипуск. С. 207-211.
11. Сорока Л. В. Періодизація розвитку космічної діяльності України. *Юридичний бюлетень*. 2019. № 11. С. 114-119.
12. Сорока Л. В. Двостороннє співробітництво України та Казахстану у космічній сфері. *Наукові записки. Серія: Право*. 2020. Випуск 8. С. 148-153.
13. Сорока Л. В. Органи публічного адміністрування космічної діяльності України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 1. С. 286-288. URL: http://www.pap.in.ua/1_2020/98.pdf.
14. Сорока Л. В. Історія становлення та розвитку космічної діяльності України за радянських часів. *Науковий вісник публічного і приватного права*. 2020. № 1. С. 112-117.
15. Сорока Л. В. Керівні принципи забезпечення довгострокової стійкості космічної діяльності як основа нової космічної доктрини. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 2. С. 484-487. URL: http://www.lsej.org.ua/2_2020/128.pdf.
16. Сорока Л. В. Стійкий розвиток космічної діяльності як основа економічного розвитку країни. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління: електронне наукове видання: збірник*. 2020. № 2(8). С. 130-137. URL: http://maup.com.ua/assets/files/expert/8/ekspert_2_8_2020.pdf.
17. Сорока Л. В. Нормативна база космічної діяльності: сучасні виклики. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Юридичні науки». 2020. № 3. С. 53-56.

Статті в зарубіжних періодичних наукових виданнях:

18. Сорока Л. В. Администрирование космических программ Германии. *Право и Закон*. 2018. № 4. С. 124-129 (Киргизька Республіка).
19. Сорока Л. В. General Characteristics of the Contractual Legal Framework of the Ukrainian-Chinese Relations. *Colloquium-journal*, 2020. № 8(60). С. 58-61 (Республіка Польща).
20. Сорока Л. В. Понятие и сущность публичного администрирования космической деятельности в Украине. *Modern Scientific Researches*. 2020. В. 11. С. 96-103 (Республіка Білорусь).
21. Lopatynska I., Soroka L., Korunchak L., Babenko K., Tomina V. Public Policy and Space Activities: Conceptual Approaches. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*, 2020. Volume 23, Issue 2, 2020. (Наукометрична база Scopus). (United Kingdom). URL: <https://www.abacademies.org/articles/public-policy-and-space-activities-conceptual-approaches-9130.html>.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

22. Сорока Л. В. Суб'єкти розроблення та реалізації державної політики у космічній сфері. *Актуальні проблеми національного законодавства: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Кропивницький, 18 квітня 2019 року). Частина 1. Кропивницький : ПОЛІМЕД-Сервіс, 2019. С. 75-77.

23. Soroka L. *Advanced Space Law. Адміністративне право України. Сучасний стан та перспективи розвитку: збірник матеріалів науково-практичної конференції* (м. Київ, 30 травня 2019 року). Науково-дослідний інститут публічного права, 2019. С. 40-41.

24. Сорока Л. В. Правові основи використання штучного інтелекту та космічних технологій. *Адміністративно-правові науки: сучасний стан та перспективи розвитку: збірник матеріалів науково-практичної конференції* (м. Київ, 28 жовтня 2019 року). Науково-дослідний інститут публічного права, 2019. С. 27-30.

25. Сорока Л. В., Сокиран М. В. Технологический прогрес и права человека. *Кібербезпека в сучасному світі: актуальні виклики: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Одеса, 29 жовтня 2019 року). Одеса, 2019. С. 25-28.

26. Сорока Л. В. Искусственный интеллект и права человека: проблемы публично-правового регулирования. *Інноваційний розвиток правової науки в умовах модернізації суспільства: збірник матеріалів X Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 28 лютого 2020 року). Київ, 2020. С. 285-288.

27. Сорока Л. В. Науково-технічне співробітництво як провідний фактор розвитку космічної діяльності. *Правова система України: сучасні тенденції та фактори розвитку: збірник матеріалів Міжнародна науково-практична конференція* (м. Запоріжжя, 27-28 березня 2020 року). Запоріжжя, 2020. С. 87-91.

28. Сорока Л. В. Юридична природа космічної доктрини України. *Молодіжна військова наука у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених, ад'юнктів, слухачів, курсантів і студентів* (м. Київ, 24 квітня 2020 року). К. : ВІКНУ, 2020. С 187-188.

Праці, які додатково демонструють результати дослідження:

29. Soroka L., Kurkova K. Artificial Intelligence and Space Technologies: Legal, Ethical and Technological Issues. *Advanced Space Law*, 2019. Volume 3: 131-139.

30. Soroka L. Public Regulation of Space Activities in Ukraine. *Advanced Space Law*, 2019. Volume 4: 68-79.

31. Soroka L., Riabchenko O., Zamryha A., Korotun O. State policy in the

field of energy efficiency. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*, 2019, № 4. С. 141-147 (Наукометрична база Web of Science). Q 2.

АНОТАЦІЯ

Сорока Л. В. Адміністративно-правовий механізм реалізації космічної доктрини України. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Дніпро, 2020.

Дисертаційне дослідження присвячено розкриттю наукової проблеми адміністративно-правового механізму реалізації космічної доктрини України. В роботі проведений комплексний аналіз науково-теоретичних підходів чинного й ретроспективного вітчизняного законодавства у сфері космічної діяльності, міжнародного законодавства, правил і стандартів щодо здійснення космічної діяльності й практики його реалізації. Визначені особливості адміністративно-правового механізму реалізації космічної доктрини України та запропоновані шляхи підвищення його ефективності. Сформульовано поняття «космічна доктрина України» та запропоновані основні її структурні елементи. Космічна доктрина України – це сукупність науково обґрунтованих стратегічних напрямів і політики довготривалого, сталого, інноваційного та інклюзивного розвитку сфери космічної діяльності з урахуванням національних інтересів України як космічної держави. Вона має подвійну юридичну природу: по-перше, суто теоретичне надбання юридичної науки, яке об'єктивовано у вигляді конкретного її напрямку; по-друге, повноцінне джерело права, оформлене відповідним чином. З'ясовано, що космічна доктрина може функціонувати, як на концептуальному, так і на операційному рівнях, і застосовуватися до всіх етапів космічної діяльності (проекування, виробництво, запуск, розгортання супутників, операції зі знешкодження тощо); стосуватися суб'єктів різних форм приналежності (міжнародної, національної, приватної); формуватися з метою досягнення певних результатів.

Досліджено публічне адміністрування сфери космічної діяльності; систематизовані нормативні правові акти; виокремлено адміністративно-правовий статус суб'єктів публічного адміністрування у сфері космічної діяльності.

Показано, що в різних країнах (США, Китай, Росія) оновлена космічна доктрина формувалася та реалізовувалася неоднаково. Зроблено висновок щодо необхідності реформування наявних і майбутніх національних стратегічних документів у сфері космічної діяльності у напрямі сталого, безпечного розвитку, для чого за основу слід взяти вже розроблені Організацією Об'єднаних Націй Керівні принципи довгострокового стійкого розвитку космічної діяльності.

Ключові слова: космос, діяльність, доктрина, адміністративно-правовий, механізм, публічне адміністрування, суб'єкти, норма, космічна

SUMMARY

Soroka L. V. Administrative-legal mechanism for the implementation of the spacedoctrine of Ukraine – The manuscript.

Dissertation for the degree of doctor of law in the specialty 12.00.07 «administrative law and process; financial law; information law». – Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs, Dnipro, 2020.

The dissertation research is devoted to the disclosure of the scientific problem of the administrative-legal mechanism for the implementation of the spacedoctrine of Ukraine. The paper provides a comprehensive analysis of scientific and theoretical approaches, current and retrospective national legislation in the field of space activities, international legislation, rules and standards for space activities, and the practice of its implementation. The features of the administrative-legal mechanism for the implementation of the spacedoctrine of Ukraine are defined and ways to improve its effectiveness are proposed. The concept of «spacedoctrine» is formulated and its main structural elements are proposed. The spacedoctrine of Ukraine is a set of science-based strategic directions and policies for long-term sustainable innovative and inclusive development of the sphere of space activities, taking into account the national interests of Ukraine as a space power. Which has a dual legal nature: firstly, a purely theoretical asset of legal science, which is formulated in the form of a specific direction; secondly, a full-fledged source of law, designed accordingly. It was found out that the spacedoctrine can function both at the conceptual and operational levels and be applied to all stages of space activities (design, production, launch, deployment of satellites, decontamination operations, and so on); relate to subjects of different forms of affiliation (international, national, private); and be formed in order to achieve certain results.

Public administration of the sphere of space activity is studied; normative legal acts are systematized; the administrative and legal status of subjects of public administration in the sphere of space activity is highlighted.

It is shown that in different countries (USA, China, Russia) the updated spacedoctrine is understood differently and the corresponding domestic political and legal conditions for its provision differ significantly. It is concluded that there is a need to harmonize existing and future national legal regimes in order to ensure the safety and long-term sustainability of space activities, taking as a basis the guidelines already developed by the United Nations for the long-term sustainable development of space activities.

Keywords: *space, activity, doctrine, administrative-legal mechanism, public administration, subjects, norm, space policy, state policy.*